

רבי משולם דוד הלוי סאלאווייציק שליט"א
ראש ישיבת בריסק

בענין מקשה דמנורה

דהיינו שאינה מקשה, ולפי"ז נמצא דמתחילה כתב הרמב"ם הדין דצנאה זהב מקפידין על משקל ככר, וה"נ צעינן שתהיה כולה מקשה ולא יחצר חתיכות מגרוטאות, ואח"כ כתב דצנאה משאר מתכות אין קפידא על משקלה, והכ"נ לא צעינן חתיכה אחת ומצי לאתויי מגרוטאות, וזהו מש"כ "ואם היתה חלולה כשרה". וזוהי נמפרש דדצריו כל ג' החילוקים המצוירים בסוגיא דמנחות הנ"ל.

וצ"ע טובא לפי מש"כ הכס"מ דחלולה היינו גרוטאות, דהא צהל' ה' כתב דלעולם אין עושים מן הגרוטאות צין שהיתה של זהב וצין של מתכות, ולפי' הכס"מ נמצא דדצריו סותרים זה לזה, דצהל"ד נתבאר דשאר מיני מתכות כשרה "חלולה" דהיינו מן הגרוטאות שאינה חתיכה אחת, והכא כתב דגם בשאר מיני מתכות אין עושים מגרוטאות. ועוד דזה להיפך מהמצויר בסוגיא הנ"ל דבשאר מתכות לא צעי מקשה ונעשית גרוטאות.

ועי' צמל"מ שם שעמד בזה ונקט דמש"כ צהל' ה' דאין עושין היינו לכתחילה, ומש"כ צהל"ד דחלולה כשרה היינו צדיעצד. ודצריו ל"ע מכמה פנים, הא' כמו שתמה הוא צענמו מנ"ל לרמב"ם לחלק כן. ותו דלשון הרמב"ם ולשון הגמ' לא משמע כן כלל, דלשון הגמ' משמע דבשאר מתכות אפילו לכתחילה לא צעי מקשה, ולשון הרמב"ם צהל' ה' ואין

רמב"ם פ"ג מצית הצחירה הל"ג: "נמצאו כל הגביעים שנים ועשרים, והפרחים תשעה, והכפתורים אחד עשר, וכולן מעכצין זה את זה, ואפילו חסר אחד מן השנים וארבעים מעכב את כולן". וצהל' ד' "צד"א שעשאוה זהב אצל של שאר מיני מתכות אין עושין זה גביעים כפתורים ופרחים. וכן מנורה הצאה זהב תהיה כולה ככר עם נרותיה, ותהיה כולה מקשה מן העשתות. ושל שאר מיני מתכות אין מקפידין על משקלה, ואם היתה חלולה כשרה". וצהל' ה' "ואין עושין אותה לעולם מן הגרוטאות, צין שהיתה של זהב צין שהיתה של שאר מיני מתכות", עכ"ל.

יעויין בסוגיא דמנחות (כ"ח ע"א), דמתבאר התם ג' חילוקי דינים צין מנורה הצאה מן הזהב למנורה הצאה משאר מתכות.

א. צאה זהב טעונה גביעים כפתורים ופרחים ושאר מתכות אינה טעונה; ב. צאה זהב מקשה, והיינו דיעשנה מן העשת שהיא חתיכה זהב אחת ולא מן הגרוטאות, ושאר מיני מתכות אין טעונה מקשה; ג. צאה זהב משקלה ככר ושאר מתכות אין מקפידין על משקלה.

ובשיטות אלו הן ההלכות המצוירות דצרי הרמב"ם דלעיל. ויל"ע דצרי צהל"ד צמס"כ ואם היתה חלולה כשירה, דמה היא חלולה. ועיין צמס"מ שכתב נראה לפרש

האורפים". וכן הוא צפ' צהעלותך (ח, ז), וע"ע לקמן (דף פ"ח ע"ז).

לחמיה אמאי לא הזכיר הרמז"ם כלל בכל דבריו הענין הנ"ל, לזהו ענין מעשה המנורה שלא יחבר אברים אברים, והגם שכתב ותהיה כולה מקשה, מ"מ הו"ל לפרש ענין נכבד כזה צפרטות. ותו דצמנורה דשאר מתכות הו"ל לפרש כן דיכול לחבר ממנה אברים אברים, ואמאי השמיט לזה, הלל דבר הוא.

ועי' בספרי פר' צהעלותך (פיסקא ד'), מקשה אין מקשה אלא מין קשה מעשה אומן מעשה קורנס, ומשמע דאיכא חלוקי מינים בזהב, דאיכא מין מסויים דהוא מין קשה ואיכא מין רך, ולמנורה צעינן מין קשה. ועיי"ש בהמשך, ומה ת"ל מקשה היא, לפי שמצינו בכלי בית עולמים שאין להם מין קשה עושים מין גרוטי, שומע אני אף צמנורה כן, ת"ל מקשה היא, שינה עליו הכתוב לפסול וכו'. ומשמע דאיכא צ' מיני זהב, איכא מין קשה ואיכא מין הנקרא גרוטי, ולכאורה "גרוטי" היינו מין זהב רך, ההיפך דזהב קשה, וזהו צ' הסוגים של זהב, וצעי לעשות המנורה מזהב הקשה דוקא ולא מזהב הרך. ודין זה מעכב צמנורה אצל בחצורות אי לית להו מין כסף קשה עושה ממין כסף רך דמקרי מין גרוטי, וכמו שדרשו שם בספרי. וע"ע שם צפרשת החצורות (פיס' י"ז) מקשה, אין מקשה אלא מעשה אומן ומין קשה ומעשה קורנס, ומשמע ג"כ כנ"ל דאיכא סוג מסויים של זהב ושל כסף דהוי קשה ואיכא סוג רך. ובספרי זוטא הוא מפורש טפי, עיי"ש צפ' המנורה, מנין שהמנורה מן המשוך אמרת מקשה תעשה המנורה, וכן שם בהמשך חומר צמנורה מחצורות, דאין לו מן המשוך אל יעשה משאינו

עושין אותה לעולם, משמע דאפילו צדיעצד אין עושין שאר מתכות מגרוטאות. ותו דא"כ מתפרשת הל"ה לצדדין, דלענין צאה זהב הוי לעיכובא ולענין שאר מתכות הוי רק לכחילה, והיאך נקט להו הרמז"ם צחדא מחתא צין שהיתה של זהב צין שהיתה של שאר מיני מתכות, הא דינס שונה. עוד צ"ע דלפי' המל"מ והכס"מ מש"כ הרמז"ם "חלולה" כונתו לדין מקשה דיכול לחבר אברים, והיינו צאה מן הגרוטאות, וא"כ אמאי שינה הלשון צהל"ד והל"ה, והול"ל פשוט או דאין עושים חלולה לכחילה וצדיעצד כשרה, או דאין עושין גרוטאות וצדיעצד כשרה, ואמאי שינה לשונו צהל"ד נקט "חלולה" וצהל"ה נקט "גרוטאות".

ועי' בקרית ספר דמפרש חלולה כפשוטה, ונקט דזה כשר צין צזהב צין צשאר מתכות, דלא הקפידה חורה אלא צמקשה, ומקשה היינו שלא יחבר חתיכות, וזה ג"כ צין צזהב וצין צשאר מתכות. וגם זה צ"ע דצסוגיין מצואר להדיא דצשאר מתכות ליכא דין מקשה, וגם דשיגרת לשון הרמז"ם לענין חלולה משמע דמיירי רק צשל שאר מתכות ולא צשל זהב, דהא מיירי קודם לכן צשאר מתכות דאין לדקדק צמשקלן, וכל זה צ"ע טובא.

והנראה מתוך כל ההכרחים הנ"ל לפרש דברי הרמז"ם צאופן אחר. דהנה צסוגיא דמנחות הנ"ל מצואר דין מנורה דאינה צאה מן הגרוטאות אלא מן העשת משום צצעינן מקשה, ופרש"י דצעינן עשייתה חתיכה שלימה ומכה צקורנס עד שינאו ממנה כל כליה, וכן הוא צפי' רש"י לחומש פר' תרומה (כה, לא): "מקשה שלא יעשנה חוליות ולא יעשה קניה ונרותיה איברים איברים ואח"כ יציקם כדרך

בעינין מין קשה. ומכל הנ"ל מצואר צרור דאיכא
ז' מיני זהב וכסף מין קשה ומין רך.

המורם מכל האמור הוא, דאמנם עד השתא
הוא מפרשינן לכל היכא דאיכא
"מקשה" דהכונה דבעינן חתיכה אחת ולא יחצר
כמה חתיכות, כפי שפרש"י בכמה מקומות,
מ"מ אין הכרח לפרש כן, דכספרי וצפ"ו
וצי"ע מצואר כונה אחרת ד"מקשה" היינו
מין זהב קשה ולאפוקי מין זהב רך.

והשתא י"ל דהרמז"ס נמי מפרש לה כספרי
ומש"כ "והיה כולה מקשה מן
העשתות" אין כוונתו לדין חתיכות חתיכות
כפרש"י, אלא כוונתו דהזהב המנורה בעינן
שיהיה ממין קשה "מן העשתות", דהחם הוא
מין קשה, ולא ממין רך.

ולמבואר י"ל נמי ד"חלולה" היינו מין רך,
דמפני רכות המין הוא חלולה.
ומש"כ "ואם היחה חלולה כשרה" קאי רק על
שאר מינים, דבשאר מינים לא בעי "מקשה"
וא"כ לא בעי מין קשה וכמוש"כ גם חלולה
כשרה, משא"כ בזהב דבעינן מין קשה דוקא
לכך "חלולה" פסולה זה.

האמנם נהי דיל"פ משמעות אחרת לחיצת
"מקשה", אך מ"מ גם הרמז"ס
מודה לרש"י דאיכא האי דינא שלא יחצרנה
אזרים אזרים, ובאמת לדין שלא יחצר אזרים
אזרים אשכחנא ילפותא אחרינא צספרי שם.
דלצתר דיליף ממקשה דבעי מין קשה כנ"ל,
קאמר: "או יעשה אזרים אזרים ת"ל ממנה
יהיו", הרי דלהאי דינא דלא יעשה חוליות
ידציק אזרים ילפינן מדכתיב "ממנה יהיו",
וכן הוא צברייתא דמלאכת המשכן (פ"ט)

משוך, משא"כ בחלוצרות דאם אין לו משוך
יעשה משאינו משוך. ולהנ"ל היינו "משוך"
היינו "מקשה" שהם מין זהב קשה, ו"שאינו
משוך" היינו "גרוטי" שהם מין זהב רך.

ולפי"ז דאיכא ז' מינים דזהב, י"ל דגם צענא
אומנות עשייתם חלוקים הני ז' מינים,
דמין זהב הקשה מפני קשיותו בעינן הקשת
קורנם כדי לפשט אצרו חילך ואילך, ומפני
קושי ההקשה בעינן לזה מעשה אומן כדי ליפות
צורתו, אבל מין זהב הרך מפני רכותו לא בעינן
הקשת קורנם כדי לפשטו לצדדין, וכן לא בעינן
מעשה אומן כ"כ, דמלאכתו אינה נעשית בקושי
רז.

ולפי"ז י"ל דזהו כוונת הספרי צריש דצרו
אין מקשה אלא מין קשה מעשה אומן
מעשה קורנם, ול"כ היאך יליף מ"מקשה" דבעי
מעשה אומן ומעשה קורנם. ולהנ"ל מצואר
דכיון דילפינן מ"מקשה" דבעינן מין זהב הקשה
א"כ ממילא בעינן נמי לזה מעשה אומן והקשת
קורנם. וכן כונת הספרי ווטא "משוך" ו"אינו
משוך" להנ"ל מצואר היטב, דלזהב קשה קרי
ליה "מן המשוך", דמפני קושיותו בעי קורנם
למשוך אצרו לצדדין הילכך מקרי "משוך" על
שם משיכת הקורנם צהכאמו. ומין הרך קרי
ליה "שאינו משוך", דאינו צריך פעולה מיוחדת
למושכו לצדדין, וכאילו הוא נמשך מעצמו ו"אינו
משוך" ע"י העוסק צו. וזהו דקאמר דמנורה
בעינן "מן המשוך" דוקא דהיינו מין קשה,
ולחלוצרות צדיעצד סגי גם צשאינו משוך דהיינו
מין רך. וע"ע צתרגוס יונתן צ"ע ריש פ'
צהעלותך שמתרגס ודין עוצד מנרתא מינא
קשיא דדהב, והיינו כנ"ל דבעינן למנורה מין
זהב קשה. וכן שם צענין החלוצרות תרגס,
חלוצרן דכסף ממינא קשיא, דגם בחלוצרות

צעי ממין הקשה דידהו, וזהל"ה נקט הדין הנוהג בין צבאה זהב ובין צבאך מתכות שלא יעשה מגרופאות דהיינו חתיכות חתיכות, ונמצא דכלל לכל הדינים לאיתא צסוגיא דמנחות וכן לדין חתיכות חתיכות.

והנה הגם דדברי הרמב"ם נתיישבו להנ"ל, אך אחי ז"ע דצסוגין איתא ד"עשת" היינו ההיפך דגרופאות, ונמצא ד"עשת" הכונה חתיכה אחת, ולעיל פירשנו ד"ותהיה כולה מן העשות" לאיתא צרמב"ם היינו מין זהב קשה וגרופאות היינו חתיכות, וא"כ אין גרופאות ההיפך דעשת. עוד ז"ע דלהנ"ל נמצא דמ"ממנה יהיו" ילפינן דלא יעשה מגרופאות, וצסוגיא דמנחות יליף לה מ"מקשה", וכן לקמן (דף פ"ח ע"ב) מצואר להדיא דמאי דלא יחצר חתיכות חתיכות ילפינן מדכתיב "מקשה".

ואמנם זה אינו קשה דצספרי וצברייתא דמלאכת המשכן מצואר להדיא לא כן, וא"כ מצינו למימר דזהו פלוגתא הצבלי והספרי מהו הילפותא מ"מקשה", דלצבלי מקשה היינו למעט גרופאות, ולספרי ולספ"ז וליצ"ע ולצרייתא דמלאכת המשכן "מקשה" היינו מין זהב קשה, ו"ממנה יהיו" למעט גרופאות. והרמב"ם פסק כספרי, ולפיכך לדין מין קשה דילפינן ממקשה דאיכא מיעוט לשאר מינים, פסק דצבאר מינים כשר ממין כך דהיינו "חלולה", ודין גרופאות דילפינן מ"ממנה יהיו" וליכא מיעוט לשאר מינים, מעכב גם צבאר מינים. ורש"י דמפרש דמ"מקשה" ילפינן לדין שלא יחצר אצרים אצרים, מפרש לה כצבלי.

ואמנם א"כ דהרמב"ם קאי כספרי, יקשה דא"כ צחלוצרות לא מצינו מיעוט דיכול לעשות חתיכות, ורק נחמעט דיכול לעשות מין כך, ומ"מ כתב צפ"ג מכלהמ"ק הל"ה

דלצבאר דקאמר דצעינן מקשה קאמר דיכול יעשה אצרים וליף מ"ממנה יהיו" דלא יעשה כן, (הוצא צרמב"ן פ' תרומה כה, לט יעו"ש). ואי כרש"י ז"ע מאי צעי ילפותא ד"ממנה יהיו", הא ילפינן לה כצר מדכתיב "מקשה". ולכאורה מוכרח מינה כנ"ל ד"מקשה" אחת למימר דינים צחפלא דמנורה, דצעינן סוג זהב מסויים, ואיכא דין נוסף צעשיית המנורה דלא יחצר אצרים וזה נלמד מדכתיב "ממנה יהיו".

והשתא לאתינן להכי י"ל דזהו שיטת הרמב"ם, ד"מקשה" היינו מין קשה, וממעטינן "ממקשה זהב" דדוקא זהב אצל שאר מתכות לא צעינן צהו מין קשה, וזהו שכתב דצבאר מינים כשר חלולה דהיינו מין כך.

והדין שלא יחצר חוליות הכונה בזה לדין ¹²³⁴⁵⁶⁷ "גרופאות" לאיתא צסוגיא דמנחות, זה הזכיר הרמב"ם צהל"ה. (וצספרי איתא "גרופאי" והיינו שם של מין זהב כך, ו"גרופאות" לאיתא צגמ' וצרמב"ם היינו שצרי כלים וחתיכות). ולדין זה שלא יחצר חתיכות לא אשכחן מיעוט לשאר מתכות, וצכולהו ילפינן מ"ממנה יהיו" דלא יעשה מגרופאות ולא יחצר חתיכות חתיכות, וזה מש"כ צהל"ה דלעולם אין עושין מגרופאות בין של זהב ובין של שאר מתכות, והוי לעיכוצא גם צבאר מתכות דלא מצינו מיעוט לדין זה.

והשתא נמי אחא סדר ההלכות צרמב"ם על נכון, דצסוף הל"ג וריש הל"ד פ"י דצבאה זהב צעי גציעים כפתורים ופרחים וצבאר מתכות לא צעי לזה, ואח"כ פ"י דצבאה זהב צעי משקל ככר וצעי זהב ממין הקשה וצבאר מתכות ליכא קפידא על המשקל ולא

הקורנס. ומאי דצעי דרשא נוספת צספרי למעט גרוטאות מ"ממנה יהיו" היינו לשאר מתכות.

והשתא הכל מצואר היטב, דצאה זהב ילפינן ממקשה זהב דצעינן מין קשה ולא מין רך, וילפינן מינה נמי דלא יעשה גרוטאות, פי' דלא יחצר חתיכות כדאיתא צסוגיין ולקמן דף פח ע"ב, ואה"נ כיון דכתיב "מקשה זהב" נתמעט לן שאר מינים דלא צעינן מין קשה והכ"נ נתמעט דיכול לעשות מגרוטאות, ואמנם לזה אחא ילפותא ד"ממנה יהיו", למילף דצשאר מינים נמי לא יחצר חתיכות חתיכות, ואמנם רק לדין זה מצינו ילפותא לשאר מינים, ומשא"כ למיעוט דמין הקשה ליכא ילפותא, ולכך אייתר לן דצשאר מינים כשר ממין רך, ורק דין זה נתמעט מ"מקשה זהב". ונתחוויר מאד פסק הרמב"ם דלענין מין קשה כתב רק צצאה זהב דהוי עיכוצא, וצשאר מתכות הכשיר חלולה דהיינו מין רך כמשנ"ת, דהא נתמעטו מ"ממקשה זהב", משא"כ לדין גרוטאות דהיינו חתיכות נהי דנתמעטו שאר מתכות מ"מקשה זהב" מ"מ נתרצו מ"ממנה יהיו", ולכך לעולם אין עושין מנורה מן הגרוטאות צין של זהב וצין של שאר מתכות.

וגתיישב נמי מה שהקשינו מחצוצרות לעיל, איך נתמעטו ממקשה להכשיר צהו גרוטאות, דלהנ"ל אה"נ גם לספרי נתמעט מ"ממקשה" דין גרוטאות, וממילא דצחצוצרות כשר גרוטאות, דמאי דמנורה משאר מתכות פסול גרוטאות היינו מקרא ד"ממנה יהיו", וצחצוצרות לית לן האי ילפותא וכיוון שכן יכול לחצר צהו חתיכות.

וע"ע צרמב"ן פ' צהעלותך (ת, ד) דפי' דמאי דזכור שם "מקשה" ו"זהב", היינו משום

דמן הגרוטאות כשרה, וזהו צסוגיין דממעט חצוצרות נמי מדכתיב "מקרה היא" דחצוצרות יכול לעשות מגרוטאות, וזה דלא צספרי דמ"מקשה" ממועט מין רך, ואם הרמב"ם חזיל צספרי לית ליה ילפותא דיכול לעשות חצוצרות מחתיכות, והו"ל למימר דצחצוצרות יכול לעשות ממין הרך, וזה נ"ע.

ובאמת דפי' רש"י אינו צהכרח דלא צספרי, דהנה גי' דידן היא "מין קשה", וא"כ מצינו לפרש כנ"ל דהכונה לצוג זהב קשה. ואמנם גירסת הגר"א צכל ההיא פיסקא "מן קשה" "מן גרוטי", ולפי גי' זו אין הכונה צוג זהב קשה או צוג גרוטי, אלא הכל דין צעשיה, דיעשה ממקשה ולא מגרוטאות, ואינו צסוג הזהב אלא צמעשה המנורה כ"ד, דזהו ההפרש צין "מין" ל"מן", וזה כונת הגר"א, ואמנם נ"ע לגי' זו דא"כ מאי יליף שוב מ"ממנה יהיו" שלא יעשה אצרים אצרים, הא צבר יליף לה ממקשה. וגם צספ"ז א"א לפרש כן, דהתם הוא להדיא מן הקשה ולא מן הרך, ונהי דלידי הכרח לא צאנו אך מ"מ י"ל דהרמב"ם צספרי ורש"י צצצלי.

איברא דאין הכרח לפרש כנ"ל, וי"ל דס"ל לצרמב"ם דצתיצת "מקשה" נכלל צ' הדינים גם צחפנא דזהב שיהא מין קשה ולא מין רך, כדרשת הספרי, וגם שלא יעשה חתיכות ויחצר כדאיתא צסוגיין, ולא פליגי הספרי והצצלי וניחא דצרי הספרי שכתב, אין מקשה אלא מין קשה מעשה אומן מעשה קורנס, והיינו צ' הדינים הנ"ל, מין קשה היינו החפנא דזהב, שלא יעשה ממין הרך, ומעשה אומן ומעשה קורנס היינו צדיני העשיה שלא יחצר חתיכות אלא יפשט את העשת ע"י הקשת

היטב די"ל דהרמז"ן אזיל כרמז"ס, ומקשה הכונה לדין אצרים אצרים, ולזה הא איכא ילפותא ד"ממנה יהיו" דגם בשאר מתכות לא יעשה אצרים, ומשו"כ האי דינא מעכב לדורות, דצכל גוונא אין עושין מן הגרוטאות, ולכך הוי לדורות, משא"כ דין זה דאינו מעכב, ושפיר יכול לעשות גם משאר מינים וא"כ אינו לדורות.

דגמ"ס

אוצר החכמה

מסד הדין

דדין מקשה מעכב לדורות כמבואר בגמ' מנחות, וזהו אע"ג דאינו מעכב לדורות מ"מ מלוא לעשות כן. ולע"ג הא צסוגיין איתא דרק צאה זהו צאה מקשה, וצשאר מתכות לא צעי מקשה, וא"כ כשם דזהו אינו לעיכובא לדורות הכ"נ מקשה אינו מעכב לדורות, דכל היכא דאינה מזהב לא צעינן מקשה. אצל לכל הג"ל מיושב

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
קול מהיכל >ואלקין< -ב (בית המקדש ובין המצרים): קובץ (4) { } עמוד מס: 137 הודפס ע"י אוצר החכמה